

Pina Bausch

Amikor Halász Tomi felhívott, nyitnám-e meg ezt a kiállítást, gondolkodás nélkül igent mondtam. Pedig inkább vonakodni szoktam: higgyék el, hivatásomnál fogva – művészettörténész volnék – sokszor kérnek ilyesmire és nem szívesen mond az ember igent a meghívásra, ha nem lehet biztos abban, hogy a dolog megéri és hogy a produkcióról eszébe is fog jutni valami. Márpedig előre szinte sose lehet tudni, utólag viszont kínos a kihátrálás.

De Pina Bausch, az más. A legvarázslatosabb arcok, a legszuggesztívebb testek, a legpoétikusabb táncosok egyike, akit valaha láttam: mi az hogy, boldogan jövök ide, hogy beszélhesek róla! El is jöttem még a múlt héten, hogy megnézzem, még nem egészen készen, előre, amit önök most látnak – a két remek kurátor, Halász Tamás és Varga Andrea kísért végig, ők magyarázták el, amit tudni kell és főleg, amit lehet. És elbűvölt, amit láttam, a gyönyörű, elegánsan keretezett plakátok, a legnagyobb műgonddal válogatott, adjusztált fotók, kiadványok, a remek és informatív falszövegek. Merthogy a Budapestről Bausch közvetlen közelébe került Robert Sturm jóvoltából az OSZMI Táncarchívumának ajándékozott tetemes anyag tényleg felöleli szinte a teljes életművet, és a válogatás–kiegészülve az archívum saját kincseivel, megannyi szépséget, bizarr látványokat és filológusoknak való izgalmas bogarásznivalót kínál.

Csak utána, hazafelé menet estem kétségbe. Mert miről is van itt szó? Az ember tudja persze, ismeri az ősrégi közhelyet, hogy az előadóművészetek, az élő zene, a színház, a tánc mind a pillanat, az “itt és most” művészei; hogy szemben például az irodalommal, és nem beszélve az építészetről vagy a többi tárgy-képző művészetekről, ahol huzamosabban a művek jelenében tartózkodhatunk, itt minden azon múlik, hogy itt és most megtörténik-e, aminek meg kell történnie: az epifánia, a megmutatkozás misztériuma, vagy zszurnalistásabban fogalmazva, a csoda. A színház- és táncművész nyomorúsága, hogy a mű – akármilyen szeretettel, érzékenységgel, simogatva vagy tárgyyszerűen precíz mozdulatokkal ragadja is meg őket, kifolyik a kezei közül, amikor “ott és akkor” megtörtént – vagy nem történt meg. Mindenki, aki kísérletet tett már egy-egy táncmű tárgyyszerű leírására, ismeri a körülményeskedést és kínlódást, ami azzal jár, hogy olyasmit kell megfigyelni, amit nem tudunk tárgyként

rögzíteni. Mi most egy színház- és tánc történelmi múzeumban vagyunk: minden, amit itt látunk, kiállított tárgy – végtére mi más is volna a történész-muzeológus, a conservateur dolga, mint hogy tárgyasítsa, leltározza, sorba rendezze, hogy archiválja, a szó legnemesebb értelmében őrizze a – mit is? A csodát? Az eseményt? A múltó pillanatot? Igen. Mert bár az alkalmi leafleteket, az előadás előtt talán szórakozottan átfutott, de utána zsebbe gyűrt, és tökéletesen érdektelenné vált műsorfüzeteket, a még aznap elavult plakátokat, egykori újságcikkeket, fotóspróbák százezernyi kattintását, a sűrű esték hevében odavetett ad hoc dedikációkat gyűjti – de őriznie mégis azt kell, amit a megannyi alkalmi rekvizit csak kísérni, megtört tükörként reflektálni lehet képes. A pillanat élő, de egyre fakuló, a biztos megsemmisülés felé tartó emlékét. Ezt a lehetetlenséget, a gyűjtés és az őrzés közti hiátust kellene nekem, itt és most, laudálnom.

Különösen elgondolkodtató, mondhatni, elszomorító e föloldhatatlan dilemmával épp Pina Bausch kapcsán szembesülni. Fölidézni azt, amit tőle, illetve a wuppertaliaktól élőben is láttam – anno a 95'-ös Nelken-t és a Café Müllert, illetve a 2000-es Wiesenlandot a Vígben vagy legutóbb a Kontakthofot Bécsben. Mert Bausch nem formaművész volt, nem virtuóz akrobata és nem konceptualista elmész – hanem mindenekelőtt és elsősorban a szuggesztív színpadi jelenlét nagymestere. Ahhoz értett, hogy ő maga és táncosai eleven emberi lényekként, legcsupaszabb emberi mivoltukban tudjanak megmutatkozni a színpadon – akkor és ott, amikor és ahol, konkrétan. Almodóvar nekrológja is ilyen pillanatokra emlékezik: “Tökéletesen emlékszem a testére, könnyű mellére, hosszú, csupa ideg karjára, a kezére. Emlékszem a térben mozgó, szinte lebegő karjára... a két meztelen karra, amely a Café Müllerben tovább lebeg, az örökkévalóságig.” Igen, a hosszú, csupa ideg karok nyújtózkodása, a fájdalmas hajlások, az átható tekintet – vagy épp az ellenállhatatlan játékosság, a “humortól pezsgő érzékenység”, ahogy a spanyol filmrendező-barát mondja – megannyi jele annak a valaminek, amit csak megtapasztalni, talán egy-egy ritka, szerencsés fotón elkapni lehet, de tárgyként leírni, studiózni, leltári szám szerint a helyére tenni aligha.

Nem véletlenül mondják úgy a tánc történelmi kézikönyvek, hogy Bausch egyrészt a német Ausdruckstanz tradíciójának követője, másrészt a Kurt Jooss létrehozta Tanztheater-paradigma megújítója: a táncos mindkettőben több, mint szerepet alakító és technikailag képzett előadóművész: a siker feltétele, hogy személyiségként kell,

hogy megmutassa magát. Mozgással, hanggal, beszéddel, grimaszokkal, mikor mivel. Bausch-t már elég korán, a 70-es évek elejétől fogva távolodni kezd az önálló, saját jogon művészeti ággá avanszáló modern tánc formaproblémáinak kutatásától: egyre kevésbé érdekli az, ami megkülönbözteti a táncot a nem-táncról. Ezért Hadd idézzem Fuchs Livia remek Bausch-elemzéséből kölcsönözve Esterházy Péter túpontos szavait: “Nem az a kérdés, mi a tánc – noha állandóan ezt kérdezi, ez miért tánc, az miért nem tánc – végül is ez őt nem érdekli – ő nem koreográfus. Minden tánc – és a kérdés ez: mi a minden? Ez érdekli őt. Bausch óta mást jelent ez a szó: táncolni. Tulajdonképpen a Dudennek ezt jeleznie kellene: v. B., n. B. – vor Bausch, nach Bausch, Bausch előtt, Bausch után.”

És hát immár nyolcadik éve, hogy végérvényesen n. B., nach Bausch, Bausch után vagyunk (és lassan már egy fél éve, hogy E.P. után is.) Nem véletlenül beszéltem az imént fájdalomról. Nehéz melankolikusabb helyet képzelni egy színház- és tánc történeti múzeumnál, mert az idő előbb-utóbb minden színházat, minden táncot, minden „csodát” fölmorzsol - Pina Bausch példája mutatja, hogy minél intenzívebbek, minél erősebbek voltak a jelenlét ama megtörtént/elmúlt pillanatai, annál fájóbb, hogy sorsuk szükségképpen az enyészeté. Tisztelet és köszönet hát azoknak az áldozatkész és tárgyszerető muzeológusoknak, szakértőknek, gyűjtőknek és adományozóknak, tisztelet a félmillió táncfotót ránk örökítő néhai Papp Dezsőnek, tisztelet Lakos Annának és mindenkinek, aki részt vett e sziszifuszi gyűjtőmunkában és ezt a gyönyörű és szomorú kiállítást létrehozta, köszönet, hogy amíg lehet, segítenek ellenállni a felejtésnek.

A kiállítást megnyitom.

Írta: Rényi András